

Základní autorskoprávní aspekty v kontextu lékařských publikací

Machů M.

Matematicko-fyzikální fakulta UK; ŠKODA AUTO Vysoká Škola, o. p. s., katedra ekonomie a práva, Praha

Práce se věnuje otázkám významným pro publikační práci se zvláštním důrazem na problematiku publikací v oboru lékařství. Konkrétně se článek zabývá definicí díla a vymezením částí publikací, které za díla považovat nelze. Uvádí však také alternativní přístupy k ochraně prostřednictvím zvláštních práv pořizovatele databáze. Dále jsou zde rozebírána samotná práva autorská, a to pozitivně i negativně, tedy z pohledu jejich omezení příkladně v kontextu tvorby děl zaměstnaneckých či školních. V neposlední řadě představuje jistou polemiku nad tím, kdo je autorem a komu je tato role jen nesprávně přisuzována v kontextu formy jeho přispění ke tvorbě díla.

Klíčová slova: autorské právo, publikace, plagiátorství, vědecká data.

Elementary aspects of author's rights in the context of medical publications

The paper deals with issues important for publishing activity with special emphasis on the issue of publications in the field of medicine. Specifically, the paper deals with the definition of a work and the definition of parts of publications that cannot be considered works. However, it also lists alternative approaches to protection through the specific rights of the database acquirer. Furthermore, the author's rights themselves are discussed here, both positively and negatively, i.e., from the point of view of their limitation, for example in the context of the employee's work or school work. Last but not least, it represents a certain controversy over who is the author and to whom this role is only incorrectly attributed in the context of the form of his contribution to the creation of the work.

Key words: author's rights, copyright, publication, plagiarism, scientific data.

Úvod

Publikace v podobě článků, monografií či sborníků jsou ve vědecké praxi denním chlebem. Jelikož takové texty jsou v podvědomí široké veřejnosti nejčastěji spojeny s autorským právem, jehož role však nemusí být vždy zcela správně chápána či vykládána, je toto téma zcela zásadní. Vědecká práce v technických vědách, do kterých si dovoluji zařadit i oblast lékařství, je věnována pokroku zejména v podobě nových postupů a metod. Ochrana autorských děl, v nichž jsou dosažené výsledky popsány, a tím i jistou formou zhmotněny, může svádět jejich autory či čtenáře k mylné domněnce, že autorské právo poskytuje ochranu výsledků ze všech perspektiv. Tento článek si tedy bere za cíl zmapovat a zhodnotit právě roli autorského práva při přípravě, publikaci, šíření a obecně užívání publikačních výstupů v lékařských vědách.

Autorské právo

Klíčovou otázkou, kterou je třeba si klást pro jakoukoli interakci v oblasti autorského práva, je samozřejmě, co lze za autorské dílo považovat,

a co naopak nikoli. Při absenci naplnění definice autorského díla, jak je stanovena právními předpisy, nelze jakákoli autorská práva uvažovat. Skutečně je zde také nezbytné hovořit o předpisech, a nikoli předpisu jediném. Jedním z definičních znaků práva duševního vlastnictví, a tedy také práva autorského, je teritorialita, kdy v českém prostředí hledíme na dílo optikou českého autorského zákona [1], zatímco v zahraničí se užije předpisu tamního. Nespornou výhodou, ze které mohou čerpat nejen autoři, ale všichni aktéři, jichž se autorské právo dotýká, je pokročilá mezinárodní integrace v této právní oblasti. Již v závěru 19. století vznikla klíčová, a dnes již univerzální, mezinárodní smlouva běžně označovaná jako Bernská úmluva [2], která mimo jiné zavázala signatářské země k odstranění principu oficiality, kdy autorská práva vznikají samotným okamžikem vytvoření díla bez nutnosti jakékoli registrace či jiného obdobného právního jednání, či vymezila základní práva autorská, tedy práva, která přísluší autorovi daného díla. Opíraje se o zmíněnou harmonizaci bude tento článek pro dosažení žádoucího zjednodušení sledovat problematiku primárně optikou práva českého.

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

Mgr. Matěj Machů, Ph.D., matej.machu@gmail.com

Článek přijat redakcí: 22. 10. 2021; **Článek přijat k tisku:** 14. 11. 2021;

Cit. zkr: Anest intenziv Med. 2022;33(1):14-18

Další významnou oblastí jsou práva autorů, tedy určení a vymezení toho, jaké oprávnění k nakládání s dílem přísluší autorům, a právě jen autorům. Právo však vedle toho, že přiznává autorům práva výlučná, kdy samotný termín výlučnosti jest pro duševní vlastnictví také dalším znakem definičním, připouští i jejich specifická omezení ve prospěch osob dalších. Do této kategorie spadají příkladně notoricky známé citace či také neméně často skloňované otázky práv zaměstnavatelů autorů.

Autorská práva nicméně pozbývají významu v případě, kdy se nám rozmazává pojem autora či spoluautora samotného, což se zejména v kontextu děl vědeckých, a tedy i lékařských publikací, stává stále častěji. Tato situace má dvě příčiny, a to omezenou právní gramotnost, která je však často poměrně logickým vyústěním laicky obtížně srozumitelného jazyka právních předpisů, a dále také pokřivení role autora díla a jeho adaptace na „autora“ myšlenky. Toto však způsobuje nad rámec pouhého matení, které by bylo problémem podružným, také přímý zásah do osobnostních práv autora, jejichž klíčovým komponentem je osobování si autorství. Tyto otázky tedy budou ústředním tématem tohoto článku.

Autorské (ne)dílo

Autorské dílo můžeme definovat pozitivně dle § 2 odst. 1 autorského zákona jakožto „*dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam.*“

Pro lékařské publikace budeme uvažovat hned několik kategorií děl. První z nich bude dozajista dílo literární, a to konkrétněji dílo slovesné. Sem bude spadat textová část takové publikace. Byť nelze říci, že by lékařská věda nemohla být v jistých případech uměním, vhodnější kategorií pro nás bude dále dílo vědecké.

Kritéria

Zde je na místě pozastavit se nad kritérii, jejichž splněním se z takového literárního či vědeckého díla stává autorské dílo v právním smyslu. Tato kritéria jsou trojí, a to stav jedinečnosti, prezence tvůrčí činnosti a vyjádření takového díla v objektivně vnímatelné podobě, lhostejno, zda se jedná o dílo dokončené či pouze jeho část.

Poslední ze jmenovaných kritérií je nejsnáze uchopitelným, jelikož je zejména v případě publikací zcela samozřejmým. Autorské dílo v podobě publikace, typicky textu, vzniká až jeho takzvaným zachycením, napsáním. Do této doby, pokud by budoucí autor „nosil“ dílo takříkajíc v hlavě, není možné o něm jako autorském dílu uvažovat. Musí být tedy skutečně zhmotněno v písemné podobě.

Tvůrčí činnost je v kontextu definice autorského díla specificky vázána na osobu autora jako člověka. Jedná se zde o tvůrčí činnost ryze autorskou, nikoli tvůrčí činnost technickou, jak je diskutováno níže.

Jedinečnost, a nejen novost

Nejzajímavějším je zde však kritérium jedinečnosti. S tímto se nesetkáváme dosud v žádné z mezinárodních smluv či jiného typu nadnárodního práva – příkladně práva Evropské unie. A zejména

potom země anglo-americké právní tradice hodnotí spíše hledisko původnosti pro vyloučení rutinních výsledků. Kritérium jedinečnosti však není ojedinělé v kontextu právních systémů evropské kontinentální tradice, přičemž jedinečnost, jak uvádí i judikatura [3], je zde míněna jako neopakovatelnost díla.

Z tohoto hlediska se tedy skutečně jedná o výsledek nejen nový, což je pojem či kritérium velmi přirozeně blízké výsledkům technické tvůrčí činnosti, ale výsledek, u něž je statisticky vyloučeno (nikoli však absolutně), že by k němu dospělo více osob nezávisle na sobě. To je při technické tvůrčí činnosti naopak očekáváno. Existence technického problému, tedy potřeby řešení nějakého stavu či situace, předpokládá, že odborníci v dané oblasti s využitím svého génia řešení dosáhnou, přičemž jen očekáváme, kdo bude prvním. U autorského díla se naopak bude jednat o výsledek, ke kterému může dospět právě onen jeden autor či skupina spoluautorů. Pokud nějaký technický výsledek, a je třeba jej chápat v nejširším slova smyslu, příkladně i návrh terapie pacienta, jest výsledkem technickým a vytvoří jej někdo jako první, svědčí mu prioritě jeho tvůrčího výsledku a pokud to právo daného státu pro takový výsledek připouští, může usilovat o výlučná práva příkladně v podobě patentu. Pokud je někdo tvůrcem druhým, výlučných práv dosáhnout nemůže. Pro úplnost je ovšem třeba dodat, že se jedná o výlučná práva na témže území (ve stejném státě). Není vyloučeno, že se práva na patent dvou osob, které ke stejnému výsledku dospěly, legálně nikdy nestřetnou a jejich práva se nebudou vylučovat. Toto pramení z toho, že patentová priorita vychází dnes již univerzálně z podání přihlášky, nikoli vytvoření výsledku.

V případě autorských děl je však situace odlišná. Pokud ke stejnému výsledku dospějí dva tvůrci nezávisle na sobě, je nasnadě přemýšlet, zda se o dílo vůbec jedná a nespadá takový výsledek spíše do negativní definice autorského díla, jak je uvedeno níže.

Co je chráněno

Poměrně obvyklým omylem v rámci vědecké komunity je, že autorským dílem je i vlastní vědecký obsah díla. V tomto případě je však nutno upozornit na skutečnost, že dílo je vedle definice pozitivní vymezeno i negativně, tedy vyjádřením toho, co dílem nikdy není. Takovouto negativní definici nacházíme v § 2 odst. 6 autorského zákona a hovoří o tom, že „*dílem podle tohoto zákona není zejména námět díla sám o sobě, denní zpráva nebo jiný údaj sám o sobě, myšlenka, postup, princip, metoda, objev, vědecká teorie, matematický a obdobný vzorec, statistický graf a podobný předmět sám o sobě.*“

V případě lékařských publikací je tedy nutné si uvědomit, že příkladně návrh terapie pacienta může bezesporu být výsledkem tvůrčím, ale nikdy nebude výsledkem autorským. Písemný popis této terapie, pokud není pouhým uvedením informace, naopak autorským dílem být může. Je zde však třeba hodnotit tvůrčí textový přínos.

V situaci, kdy dochází k jednotě mezi myšlenkou, informací či metodou, která je sdělována, a jejím vyjádřením, tedy například prostým technickým popisem kroků, nezbyvá prostor pro autorskou tvůrčí práci a o autorské dílo se nejedná. Tento článek je dílem autorským, jelikož informace a z nich vyplývající závěry mohou být

čtenáři sděleny více způsoby, tedy odlišnými vyjádřeními týchž myšlenek. Autorským dílem rozhodně nejsou žádné informace ani závěry v tomto článku obsažené.

Zvláštní typy děl

Pro lékařskou publikační praxi je jistě vhodné také zmínit další zvláštní druhy děl, kdy takovým dílem může být dle § 2 odst. 2 autorského zákona „též počítačový program, fotografie a výtvar vyjádřený postupem podobným fotografii, které jsou původní v tom smyslu, že jsou autorovým vlastním duševním tvůrčím. Databáze, která je způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu autorovým vlastním duševním tvůrčím a jejíž součástí jsou systematicky nebo metodicky uspořádány a jednotlivě zpřístupněny elektronicky či jiným způsobem, je dílem souborným.“

U těchto druhů děl je významné, že nejsou podmíněny kritériem jedinečnosti, ale postačuje, že jsou autorovým vlastním duševním tvůrčím. Tedy právě fotografie, které lékařské publikace často doprovázejí, jsou autorským dílem v podstatě vždy a bez ohledu na to, co a jak zobrazují. Je však třeba je chápat jako samostatná autorská díla odlišná od slovesného literárního díla v podobě textové části publikace a tak k nim i přistupovat s ohledem na autorská práva z nich plynoucí, a to zejména v kontextu citací.

Neméně významnou roli mohou hrát také databáze, tedy uspořádání informací či dat. Zde je však třeba mít na paměti, že autorským dílem nejsou data samotná, a to bez ohledu na to, kolik tvůrčí činnosti za nimi leží, ale jen a pouze jejich výběr či uspořádání – systematika [4]. Pokud by však jejich systematika byla rutinní, tedy obvyklá pro danou prezentaci dat (například seřazení telefonního seznamu abecedně), nenalezneme zde znaky tvůrčí práce, a tedy takovou databázi nebude možné za autorské dílo považovat.

Neautorské databáze

Pro databáze je ovšem také možné uvažovat jejich režim ochrany odlišný od práv autorských. Tím je zvláštní právo pořizovatele databáze, které se již dotýká dat samotných, nikoli jen jejich systematiky, jako je tomu v případě databází autorských. Oproti majetkovým právům autorským, která trvají pod dobu 70 let od smrti autora či posledního ze spoluautorů, trvají pouze 15 let od pořízení databáze. Zvláštní právo pořizovatele databáze však nenáleží autorovi, toho zde totiž neuvažujeme, ale pořizovateli, kterým může být fyzická či právnická osoba v případě, kdy pořízení databáze představovalo kvalitativně nebo kvantitativně podstatný vklad, přičemž je lhostejno, zda časový, finanční či jiný. Pro vznik takového práva musí ovšem databáze disponovat prostředkem pro lokalizaci nezávislých prvků, příkladně údajů, v takové databázi, kterým může být prostředek technický či jiný (například rejstřík či obsah) [5]. Pořizovatelem takové databáze, kterému svědčí právo databázi vytěžovat (rozmnožovat) a zužítkovávat (zpřístupňovat), bude v případě lékařských publikací typicky pracoviště tvůrce. Práva pořizovatele jsou však znatelně omezena oproti autorským právům, o nichž pojednává následující kapitola, jelikož dle § 91 do těchto práv „nezasahuje oprávněný uživatel, který vytěžuje nebo zužítkovává kvalitativně nebo kvantitativně nepodstatné části obsahu databáze nebo její části, a to k jakémukoli účelu, za podmínky,

že tento uživatel databázi užívá běžně a přiměřeně, nikoli systematicky či opakovaně, a bez újmy oprávněných zájmů pořizovatele databáze.“

Autorská práva

Již z pojmenování těchto práv je zřejmá těsná vazba k osobě autora. Autorská práva jsou totiž v kontinentální (evropské) právní tradici od osoby autora neoddělitelná. Přesněji se jedná o práva nepřevoditelná, bez ohledu na jejich charakter. Avšak přechod práv příkladně děděním u jejich majetkové části možný bezpochyby je. Historicky bývala majetková práva právy s běžnou vlastnickou dispozicí, a tedy byl možný i jejich převod, s čímž se setkáváme například v prvorepublikovém právu autorském. Osobnostní práva však převést ani poskytnout možné nebylo a nadále není. Autorská práva vždy náleží autorovi, ať se již jedná o práva majetková či práva osobnostní, a vždy pouze ve vztahu k objektivní existenci autorského díla. Autor je ve svých právech omezen pouze, pokud tak uvádí zákon. Obecně však můžeme říci, že ve vztahu ke třetím (dalším) osobám může autor majetková práva poskytnout formou licence, tedy oprávněním k užití díla, či rozhodnutím o způsobu uplatnění práv osobnostních. Zjednodušeně řečeno se tedy autorských práv nelze vzdát či je třetí osobě prodat nebo darovat.

S odlišným přístupem se můžeme setkat v rámci právních systémů vycházejících z anglo-americké právní tradice, kdy tamější právní model označujeme jako copyright. Copyright bývá ne zcela správně užíván jakožto anglický překlad termínu autorské právo. To má jistě význam pro usnadnění kontextuálního pochopení pro anglicky mluvícího čtenáře, u nějž se domníváme, že pochází ze země anglo-americké právní tradice, a je mu tedy tento pojem bližší. *Stricto sensu* je však třeba hovořit o jiném právním institutu, který sleduje ochranu téhož, ale vychází z jiného právního základu a funkčně se (byť dnes již významně méně) od autorského práva odlišuje. Podle státu, jehož právo se nás v dané chvíli dotýká, se pohybujeme buď v autorském právu, nebo v režimu copyright. Nikde, a to ani v zemích tzv. smíšené právní tradice, se neuplatňují současně oba režimy.

Zatímco autorské právo cílí primárně k ochraně zájmů osoby autora, copyright, zejména ve své původní ryzí podobě, je právem toliko ekonomickým. Z toho vyplývá i převoditelnost takového copyrightu [6]. Je tedy důležité k dílu a k němu příslušným právům přistupovat vždy dle práva státu, na jehož území k nakládání s dílem dochází.

Práva majetková

Majetková autorská práva jsou záležitostí bezpochyby komplexní, lze se ovšem dopustit jisté simplifikace a hovořit o jednom širokém právu majetkovém, kterým je právo dílo užít. Osoba od autora odlišná smí dílo užít pouze v případě, že jí toto dovoluje smlouva, tedy autorem udělené právo, či stanovuje-li tak zákon, a to příkladně v podobě tzv. zákonných licencí. Mezi základní a v kontextu lékařských publikací nejrelevantnější podoby užívání díla, o kterých hovoří příkladně § 10 odst. 4 autorského zákona, patří jeho rozmnožování a sdělování veřejnosti.

Práva osobnostní

Osobnostní práva autora oproti tomu nezahrnují takovou škálu možných jednání, a naopak jsou to, jak uvádí § 11 autorského zákona, tři

velmi konkrétní práva, kdy má autor právo rozhodnout o zveřejnění svého díla, právo osobovat si autorství a právo na nedotknutelnost svého díla, tedy právo bránit takzvanému mrzačení díla neboli dle zákonné dikce bránit jeho změnám, které by snižovaly hodnotu díla.

Zde je na místě podotknout, že hodnota díla v sobě zahrnuje i jméno a pověst autora. Dle české či obecněji evropské kontinentální koncepce autorské dílo vyvěrá z osobnosti autora, čímž je vytvořena velmi pevná vazba mezi dílem a autorem. Snižováním hodnoty díla tedy dochází i ke „snížení hodnoty“ autora.

S oním právem osobovat si autorství souvisí i značná kontroverze u děl vědeckých, kdy se k autorství nezdá hlásit osoby, které autory nejsou. O tom, kdo je a kdo není považován za autora či spoluautora, bude pojednáno dále. Je však nutné si uvědomit, že tomu, kdo není autorem, žádná autorská, a o to méně osobnostní autorská, práva nepřísluší. Osobuje-li si tedy autorství, jinými slovy řečeno, prezentuje-li se někdo jako autor, byť jím objektivně není, dopouští se zásahu do osobnostních práv autora v právním smyslu, tedy autora skutečného.

Omezení práv

Jak již bylo naznačeno výše, situace, kdy dílo užívá osoba odlišná od autora, není ničím, co by se vymylo z běžného života. Ty mohou vycházet z dohody autora s jinou osobou, ale také mohou být stanoveny přímo zákonem, kdy autor musí jisté způsoby užití díla strpět. Typickým a notoricky známým je omezení autorských práv v podobě citací, kdy výňatky cizích děl mohou být při dodržení citačních povinností užívány i bez souhlasu autora [7].

Významným je zde režim zaměstnaneckého díla, za které je autorské dílo považováno dle § 58 odst. 1 autorského zákona v případě, kdy bylo autorem vytvořeno „*ke splnění (jeho) povinností vyplývajících z pracovně-právního nebo služebního vztahu*.“ V takovém případě majetková práva za autora vykonává zaměstnavatel. U lékařských publikací tedy typicky univerzity nebo nemocnice. Poskytnutí licence, tedy ujednání o udělení oprávnění k užití díla, vydavateli časopisu či monografie v souladu s tím, co bylo uvedeno výše, je jednoznačně formou užití díla spadající pod majetková autorská práva, a je tedy v dispozici zaměstnavatele, a nikoli autora. Zaměstnavatel se může se zaměstnancem, který je autorem, dohodnout na vyloučení režimu zaměstnaneckého díla či může autora zmocnit k určitému jednání, například právě k uzavření licence s vydavatelem. Autor sám však bez dohody se zaměstnavatelem své dílo, které je bezpochyby stále i autorovým vlastnictvím, užívat nesmí.

Tvůrce – autor či původce?

Jak již bylo zmíněno v úvodu tohoto článku, autorská práva by bez osoby autora byla právy prázdnými, a je tedy nezbytné určit, kdo takovou osobou je.

České právo se po vzoru evropské kontinentální právní tradice opírá o východisko absolutní ontologické jednoty duševního výtvaru a osobnosti jeho tvůrce, jedná se tedy dle § 5 odst. 1 autorského zákona vždy o člověka, který s využitím svých tvůrčích schopností dané dílo stvořil [4]. V případě, kdy je dílem například databáze, která, jak již bylo diskutováno výše, spadá do kategorie děl souborných, je autorem člověk, který takové dílo tvůrčím způsobem uspořádal.

Z výše uvedeného nám vyplývá několik vzájemně provázaných pojmů. Prvním je autorské dílo, které již bylo podrobněji rozebráno v jiné kapitole. Druhým je autor jako člověk, čímž je vyloučeno, aby autorství bylo přisuzováno právnické osobě, příkladně univerzitě či nemocnici, ale také automatu, příkladně v podobě umělé inteligence nebo obecněji počítačového programu. Třetím je poté tvůrčí práce. Aby se tedy v případě posuzování určitého výsledku, typicky v podobě publikace, jednalo o autorské dílo, musí být naplněna definice autorského díla obecně a dílo musí mít autora, který jej svou tvůrčí prací vytvořil. V případě absence kteréhokoli z těchto tří parametrů se o autorské dílo tedy nejedná.

Poměrně kontroverzním tématem je v tomto případě skutečnost, že autorem, respektive spoluautorem, nikdy není, jak uvádí § 6 autorského zákona „*ten, kdo ke vzniku díla přispěl pouze poskytnutím pomoci nebo rady technické, administrativní nebo odborné povahy nebo poskytnutím dokumentačního nebo technického materiálu, anebo kdo pouze dal ke vzniku díla podnět*.“ Tímto není nijak zpochybňována role osoby, která odborným, technickým či administrativním způsobem ke vzniku díla přispěla. Taková role naopak může, a nezdá se bývá, zcela esenciální pro samotný vznik díla a při její absenci by dílo nikdy vzniknout nemohlo.

Je však důležité mít na paměti výše diskutovanou otázku toho, co je za autorské dílo v právním smyslu vůbec považováno. Autorem je vždy osoba, která dílo, tedy vyjádření, v našem případě obvykle text, vytvořila – typicky napsala. Necílíme zde samozřejmě na člověka, který by dílo napsal netvůrčím způsobem, například pokud by mu byl text nadiktován. Poté by autorem byla osoba diktující a zapisovatel by se dostával do pozice osoby, která přispěla pouze technicky. Vklad jiných osob, a to včetně vkladu tvůrčího, však stále může spadat do role osob neautorských: spolupracovník, který se podílel na provedení výzkumu; školitel vedoucí, a často i řídící, práci doktoranda; vedoucí pracoviště, který zajistil technické vybavení a umožnil realizaci výzkumu. Bez těchto osob by dílo nevzniklo, ovšem z toho není za žádných okolností možné usuzovat, že by se jednalo o autory výsledné publikace [8]. Náleží jim bezpochyby poděkování a ocenění jejich vkladu. V případě, kdy by však byly tyto osoby jmenovány mezi autory díla, jednalo by se o zásah do osobnostních práv autora skutečného.

S ohledem na výše uvedené je tedy na místě rozlišovat pojem autora od pojmově příbuzných tvůrců a původců. Každý, kdo je nadán tvůrčí prací, kterou vkládá do vzniku nějakého výsledku, je tvůrcem. Pokud je to výsledek dle našeho tématu typicky textový, bude takový tvůrce autorem. Pokud by se jednalo o výsledek technický, příkladně v podobě metody či postupu, nebude taková osoba autorem, ale původcem.

O pojmu původce hovoří zejména patentový zákon [9], když v § 8 odst. 2 uvádí, že „*původcem vynálezu je ten, kdo jej vytvořil vlastní tvůrčí prací*.“ Osoba původce, na rozdíl od autora, vůbec nemusí nijak autorsky přispět k výsledku v podobě díla, tedy příkladně tvorbou vlastního textu. Jeho tvůrčí prací však vznikla samotná technická myšlenka, která může být v textu vyjádřena. Stejně tak však není samozřejmě vyloučeno, že tatáž osoba bude současně původcem i autorem.

Plagiáty

Z výše diskutované problematiky nám vyplývá i koho můžeme považovat za plagiátora a co je plagiátem. Plagiátorem je v souladu s mezinárodní normou [10] ten, kdo představí duševní díla jiného autora, půjčené nebo napodobené vcelku nebo zčásti, jako své vlastní. Vracíme se zde tedy k zásahu do osobnostních práv autora, kdy osoba, kterou za autora považovat nelze, se k autorství přesto hlásí. Plagiátorem tedy může být i osoba k dílu takzvaně připsaná.

Plagiátem může být samozřejmě otrocká (přesná) kopie díla původního, ale častěji se v praxi setkáváme s vytvořením díla nového, které však nápadně dílo původní připomíná. Z pohledu autorského práva by takto vznikalo dílo skutečně nové, avšak jednalo by se o dílo odvozené či dle české zákonné dikce dílo zpracované. V tomto kontextu je důležité upozornit na § 2 odst. 4 autorského zákona, který zní: „Předmětem práva autorského je také dílo vzniklé tvůrčím zpracováním díla jiného, včetně překladu díla do jiného jazyka. Tím není dotčeno právo autora zpracovaného nebo přeloženého díla.“ Takovéto zpracované dílo je samo o sobě také autorským dílem, ale k jeho užívání, například rozmnožování a sdělování veřejnosti, je třeba souhlasu autora či osoby vykonávající autorská práva díla, z něž bylo zpracované dílo vytvořeno. V případě, kdy je souhlas udělen nebo se pohybujeme v režimu citace (zákonného souhlasu) a je uvedena řádná atribuce původního autora, je vše v nejlepší pořádku. V případě, kdy souhlas udělen není nebo také absentuje uvedení zdrojového díla, jedná se o plagiát.

Za plagiát ovšem nelze nikdy považovat samotné převzetí informace nebo myšlenky vyjádřené v jiném díle. Tyto části autorským dílem nejsou a nemůžeme k nim vztahovat autorská práva, jak již bylo diskutováno výše. Jiné „zpracování“ myšlenky tvoří nové nezávislé dílo, protože je jiným vyjádřením téže myšlenky. Za zpracované dílo skutečně považujeme dílo, u něž se přímo vychází z vyjádření původního, bez ohledu na vyjadřovanou myšlenku. Příkladem by plagiátem předchozí věty byla formulace „za odvozené dílo opravdu

považujeme dílo, u kterého se vychází přímo z původního vyjádření, bez přihlídnutí k myšlence, kterou vyjadřujeme“. Tato myšlenka samozřejmě není nová, ale naopak prezentovaná v řadě publikací a učebnic práva, její vyjádření je zde však produktem vlastní tvůrčí činnosti autora.

To, zda se jedná v případě konkrétního díla o plagiát či nikoli, ovšem nikterak neřeší případ prezentace cizího výzkumu za výzkum vlastní. V tom případě však řešíme akademickou či vědeckou etiku a nikoli otázku autorskoprávní.

Závěr

Tento článek si vzal za cíl zmapovat základní a nejdůležitější části autorského práva, které mají nezpochybnitelnou relevanci ve vztahu k lékařským publikacím. Postupně se článek věnoval vymezení toho, co považujeme za autorské dílo a co nikoli. Toto je důležité pro porozumění rozsahu autorského práva, jelikož bývá v oblasti vědy často za dílo považována i myšlenka, což je zcela v rozporu se smyslem autorského práva. Výlučná práva lze získat pouze k myšlenkám technickým, a to zpravidla formou patentu. Autorské právo, a to i v kontextu lékařských publikací, naopak tyto myšlenky ponechává stranou a věnuje se pouze jejich vyjádření, textaci ve slovesné literární části či systematice při prezentaci dat. Neméně důležitou roli hrají ve vztahu k autorským dílům i vlastní práva autora, která mu dávají silnou pozici při nakládání s publikací, mohou být však omezena ze zákonných důvodů například právem zaměstnavatele. V poslední části se článek zaměřil na vymezení samotné osoby autora, jelikož zde dochází nezřídka k jeho nepochopení či záměně daného pojmu s obecnějším termínem tvůrce či odlišným termínem původce. Znalost těchto základních autorskoprávních aspektů by mohla přinést omezení zbytečných sporů vyplývajících často z výše diskutovaných problémů, a naopak posílit význam publikací pro další rozvoj lékařské vědy a sdílení poznatků, a v důsledku tedy přínos celé společnosti.

PROHLÁŠENÍ AUTORŮ: Prohlášení o původnosti: Práce je původní a nebyla publikována ani není zaslána k recenznímu řízení do jiného média.
Střet zájmů: Autor prohlašuje, že nemá střet zájmů v souvislosti s tématem práce. **Podíl autorů:** Autor souhlasí publikací v časopisu Anesteziologie a intenzivní medicína, Machů M. 100 %. **Financování:** Žádné.

LITERATURA

1. Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů.
2. Bernská úmluva o ochraně uměleckých a literárních děl z 9. 9. 1886 doplněná v Paříži 4. 5. 1896, revidovaná v Berlíně 13. 11. 1908, doplněná v Bernu 20. 3. 1914 a revidovaná v Římě dne 2. 6. 1926, v Bruselu dne 26. 6. 1948, ve Stockholmu dne 14. 7. 1967 a v Paříži dne 24. 7. 1971.
3. Usnesení Nejvyššího soudu ČR 30 Cdo 733/2016 ze dne 31. 8. 2016.
4. Bieber B, Crosas M, Pierce H. Data Authorship as an Incentive to Data Sharing. *New England Journal of Medicine* [online]. 2017;376(17):1684-1687. Dostupné z: doi:10.1056/NEJMs1616595.
5. Telec I. Autorský zákon: komentář. 2., upravené vydání. Praha: C.H. Beck, 2019.
6. Sharma H, Verma S. Authorship in biomedical research: A sweet fruit of inspiration or a bitter fruit of trade. *Tropical Parasitology* [online]. 2018;8(2). Dostupné z: doi:10.4103/tp.TP_27_18.
7. Carlson K, Ross J. Publication Ethics: Conflicts, Copyright, Permission, and Authorship. *Journal of PeriAnesthesia Nursing* [online]. 2010;25(4):263-271. Dostupné z: doi:10.1016/j.jopan.2010.05.006.
8. Machů M, Adlerová E. Ochrana duševního vlastnictví ve státech anglo-americké a smíšené právní tradice. Praha: Metropolitan University Prague Press, 2018.
9. Zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích.
10. ISO 5127:2017 Information and documentation – Foundation and vocabulary.